

CZU 027.7(478):004.65

REPOZITORII INSTITUȚIONALE ÎN REPUBLICA MOLDOVA: STUDIU

INSTITUTIONAL REPOSITORIES IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA: STUDY

Mihaela STAVER

Abstract: *The article includes sequences from history, origin, structure, and types of Repositories. The paper contains information about the IR of the Republic of Moldova, the stages of creation and development of the IR ORA (USARB).*

Keywords: *repositories, electronic archives, information, open access, publications, statistics, library, ORA USARB*

Scopul cercetării constă în analiza particularităților funcționării Repozi-toriilor Instituționale în vederea determinării factorilor ce contribuie la valorifi-carea patrimoniului documentar în condițiile actuale ale Accesului Deschis la informație.

Obiectul cercetării îl reprezintă RI în noul context digital.

Subiectul cercetării o constituie problema creării și perspectivele dez-voltării a RI în Republica Moldova.

Atingerea scopului preconizat presupune realizarea următoarelor obiec-tive:

- analiza conținutului conceptului RI;
- examinarea diversității tipologice a RI;
- identificarea factorilor de dezvoltare a RI;
- studierea eficienței de funcționare a RI;
- relevarea strategiilor de valorificare și promovare a producției științifice;
- formularea unor recomandări privind optimizarea RI în universitățile din Republica Moldova.

Societatea informațională actuală este una din cele mai provocatoare so-cietăți din cursul istoriei. Dezvoltarea depozitelor digitale instituționale repre-zintă o abordare foarte nouă pentru multe universități din lume, iar depozitele de succes ar putea revoluționa promovarea publicațiilor științifice din comu-nitățile academice, deschizând accesul la cercetare mult mai rapid în procesul de descoperire și formând alte deprinderi de cercetare și comunicare a infor-mației.

Un depozit digital instituțional oferă oportunitatea de a crea un loc vir-tual central unde membrii universității să poată arhiva lucrările academice și administrative digitale.

Repozitoriile sunt servere de documente care permit cercetătorilor să-și arhiveze rezultatele cercetării în mod digital. Originile noțiunii de Repozi-toriu datează din 1990, când noul mediu academic în rețea a permis cercetătorilor să comunice prin distribuire de preprinturi - versiuni de articole care au fost pre-zentate în reviste, dar care încă nu au fost publicate.

Prima arhivă a fost preprintă LANL (Los Alamos National) și ulterior re-denunit arXiv, creată de Paul Ginsparg în 1991. Arhiva a folosit inițial niște e-mailuri pentru a anunța abonații despre noi indexări în domeniile: Matematică, informatică, biologie.

Cele mai renumite Repoitorii

arXiv.org
Cel mai mare Repoitoriu de articole științifice și preprinturi în domeniile: fizică, matematică, informatică, astronomie, biologie, finanțe.
<http://arxiv.org/>

CiteSeer
Disponibilitate în accesarea documentelor științifice și academice
<http://citeseer.ist.psu.edu/index>

DSpace @ MIT
DSpace @ MIT conține teze și dizertații selectate din toate departamentele MIT care datează încă din mijlocul anilor 1800.
<http://dspace.mit.edu/>

RePEc
RePEc (Research Papers in Economics) – conține documente în domeniul economiei din 70 de țări.
<http://repec.org/>

PhilSci
PhilSci-Archive, o arhivă electronică adaptată și condusă de filozofii științei, care include documente: filozofia generală a științei, filozofia științelor particulare (fizică, biologie, chimie, psihologie etc.)
<http://philsci-archives.pitt.edu/>

Diversitatea tipologică a Repoitoriorilor:

- **pe subiecte** – este auto-arhivarea spontană pentru oamenii de știință;
- **de cercetare** - necesită un mandat de depunere;
- **naționale** – afișează rezultate științifice în limba națională;
- **instituționale** - conțin diverse documente ale unei instituții.

DOAR, Directory of Open Access Repositories clasifică repoitoriiile:

Any Repository Type ▾
Any Repository Type
Aggregating (106)
Disciplinary (305)
Governmental (84)
Institutional (2953)

Mișcarea privind accesul deschis a condus la dezvoltarea de Repoitorii Instituționale care a apărut ca o nouă strategie în 2002.

În 2003, noțiunea de depozit instituțional a fost creată de *Clifford Lynch* în relație cu universitățile. El a susținut că: „...un depozit instituțional bazat pe universități este un set de servicii pe care o universitate le oferă membrilor comunității pentru gestionarea și difuzarea materialelor digitale create de instituție și de membrii comunității sale. Gestionarea acestor materiale digitale, inclusiv conservarea pe termen lung, după caz, precum și organizarea și accesul sau distribuția”.

Pe lângă arhivarea rezultatelor cercetării, RI pot îndeplini funcții precum managementul cunoașterii, evaluarea cercetării și prezentarea rezultatelor cercetării unei instituții. Menirea universităților este de a crea condiții și a oferi cunoaștere, precum și de a genera cunoștințe noi prin cercetarea științifică. Nu numai resursele tipărite dar și cele digitale trebuie să fie păstrate și oferite pentru acces.

Există mai multe definiții ale termenului „Repoitoriu Instituțional” (IR).

Iată definițiile cheie:

- Conceptul de repoitoriu/arhivă electronică a fost definit de **Lynch**

Clifford astfel: „un IR al unei Universități este un set de servicii pe care Universitatea le oferă membrilor comunității, pentru managementul și diseminarea materialelor digitale create de instituție sau de membrii respectivei comunități.” [1, p. 1-7]

- **Stevan Harnad**, în special, insistă că autoarhivarea furnizează o soluție optimă și inevitabilă pentru soluționarea problemelor comunicării științifice [2, p. 40]

- **Ware Mark** adaugă participarea OAI (Open Archives Initiative - Inițiativa Arhivelor Deschise) în definirea depozitului instituțional: „Un IR este definit ca fiind o bază de date bazată pe web (depozit) de materiale științifice, care este definită instituțional (opus termenului de depozit bazat pe un subiect); cumulativ și perpetuu (o colecție de înregistrări); deschisă și interoperabilă (folosind software-ul OAI); astfel colectând, diseminând și stocând (parte a procesului de comunicare educațională). În plus, majoritatea includ conservarea pe termen lung a materialelor digitale, ca o funcție cheie a depozitului instituțional”. [3, p. 5-6]

- Definiția lui **Crow Raym** se referă la potențialul RI de a schimba sistemul de comunicare academică. Astfel de depozite: „Oferă o componentă esențială în reformarea sistemului de comunicare științifică – o componentă ce extinde accesul la cercetare, reafirmă controlul academiei asupra științei, sporește competitivitatea și reduce monopolul revistelor, aducând importanță economică și prestigiu instituțiilor și bibliotecilor care le sprijină; Au potențialul de a servi ca indicatori tangibili ai calității universității și de a demonstra relevanța științifică, socială și economică a activităților de cercetare, astfel sporind gradul de adresabilitate, statutul și valoarea publică a instituției” [4, p. 2]

În depozitul instituțional digital este arhivată toată producția științifică a universității: tezele de doctorat ale membrilor universității, lucrări științifice și alte materiale pe care universitatea consideră că sunt valoroase și pot fi puse la dispoziția membrilor universității sau a altor universități sau pentru oricine de oriunde. Conform datelor registrului OpenDOAR în lume sunt înregistrate **3 449** repozitorii, din ele **2 252** RI, din RM, sunt **7** arhive.

Mișcarea privind accesul deschis a condus la dezvoltarea de Repoziții Instituționale, apărută ca o nouă strategie în 2002, iar conducerea Institutului Massachusetts <http://www.dspace.org/>, creat în colaborare cu Hewlett Packard Corporation, a fost un model pentru multe alte universități. Accesul Deschis (Open Access) este accesul digital, online, gratuit la literatură, fără restricții privind drepturile de autor și de acordare a licențelor.

Pentru a asigura Accesul Deschis la literatura științifică în măsură egală

sunt susținute două strategii:

- autoarhivarea (self-archiving)
- revistele pe bază de acces deschis (open access journals)

Scopul general al Accesului Deschis este de a beneficia de conținutul informațional internațional și de a asigura crearea și distribuirea conținutului local.

Conform lui M. Laakso, dezvoltarea mișcărilor de acces deschis poate fi împărțită în trei faze. Prima care a durat din 1993-1999, s-a numit faza de pionierat. În această perioadă au fost inițiate de către un grup de cercetători voluntari, o mare cantitate de platforme de acces deschis. Autorii declară că în această perioadă arhivele instituționale au început să se dezvolte și perioada dată este caracterizată ca o perioadă de mari speranțe în dezvoltarea accesului deschis.

A doua fază, fază de inovare a avut loc în anii 2000-2004 și este, de asemenea, caracterizată de o creștere puternică a publicațiilor cu acces liber. Au fost dezvoltate modele care să conducă accesul deschis pe o scară mai largă.

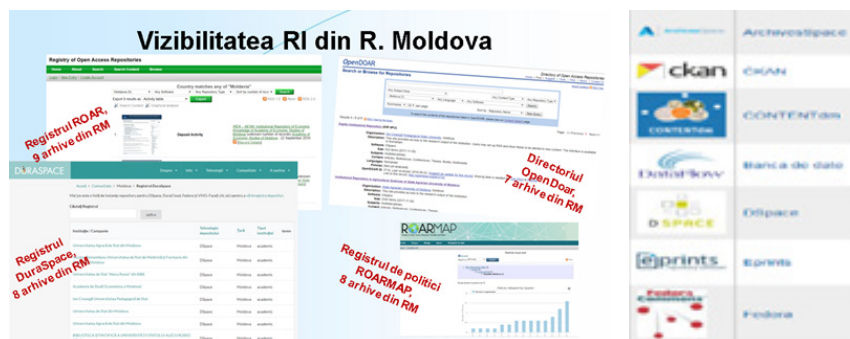
Ultima fază, faza de consolidare, 2005-2009, a înregistrat un declin, o nouă schimbare, creșterea revistelor cu acces liber.

Utilizatorii accesului deschis sunt **cercetătorii** – în cea mai mare parte.

Explozia de informații, lipsa bugetului de bibliotecă, problemele de spațiu, au impus bibliotecile să creeze arhive științifice. Pentru a rezolva astfel de probleme, conceptul de RI este dezvoltat în instituțiile academice din întreaga lume.

RI oferă posibilitatea bibliotecilor academice să colecteze, să păstreze și să disemineze cercetările științifice. RI fac posibilă colectarea de conținut într-o singură locație, oferă acces liber la cercetările științifice a unei universități, precum și păstrează conținutul indexat. RI oferă acces la diverse documente instituționale prin acces deschis. Tipul conținutului variază de la cărți, reviste, conferință, teze, disertații, articole din ziare, manuscrise, software, prelegeri, hărți, pre-prints, post-printuri, rapoarte de cercetare, materiale audio-vizuale etc.

Repozitoriile din R. Moldova se regăsesc în ROAR, Registry of Open Access Repositories – 4 597 arhive digitale, din ele 278 instituționale, 9 din RM în OpenDOAR, Directory of Open Access Repositories – 3 449 arhive digitale, 2 952 instituționale, 7 din RM.

Platforme de depozitare:

- **Digital Commons**
- **Dspace**
- **Eprints**
- **Fedora**

În mare parte RI sunt deschise pe platforma Dspace, lansată în 2002 o platformă software destinată organizațiilor academice, non-profit, pentru constituirea și gestionarea depozitelor digitale.

RI sunt una din expresiile practice ale AD, considerat astăzi drept un nou model de comunicare științifică care schimbă paradigma publicării tradiționale. Prin implicarea bibliotecilor a demarat crearea Repozitoriilor în universitățile din Moldova. Este și unul din obiectivele de bază ale proiectului TEMPUS (MISISQ), în care sunt antrenate 7 biblioteci universitare din republică.

În cadrul proiectului „Modernizarea serviciilor bibliotecilor universitare din Moldova” au fost înregistrate RI în DuraSpace și a fost inițiat maratonul național al arhivării publicațiilor în RI.

„OPEN IN ORDER TO...”, 25 octombrie 2017

Nr. d/r	INSTITUȚIA	Nr. de înregistrări în RI până la începutul Maratonului (ora 9.00, 25 octombrie 2017)	Nr. de înregistrări în RI la sfârșitul Maratonului (ora 15.00, 25 octombrie 2017)	Nr. de înregistrări în RI pe parcursul Maratonului
1.	Universitatea de Stat de Medicină și Farmacie „Nicolae Testemițanu” IRMS – Nicolae Testemitanu SUMPH (Institutional Repository in Medical Sciences)	3789	4077	288 Local I
2.	Universitatea de Stat „Alec Russo” din Balti ORA USARB (Open Research Archive Balti „Alec Russo” State University)	2410	2619	209 Local III
3.	Academia de Studii Economice a Moldovei IREK – ASEM (Institutional Repository of Economic Knowledge)	272	380	108
4.	Universitatea de Stat din Moldova IRMSI (Institutional Repository of Moldova State University)	994	1162	168
5.	Universitatea Agrară de Stat din Moldova IRAS SAUIM (Institutional Repository in Agricultural Sciences)	2075	2245	170
6.	Universitatea Pedagogică de Stat “Ion Creangă” DIR – SPUI (Digital Institutional Repository)	567	800	233 Local II
7.	Universitatea Liberă Internațională din Moldova Repozitoriul Institutional LUIIM	1101	1101 (nu au participat din motive tehnice)	-
	TOTAL	11208	12384	1176

RI internaționale:

- Boston College: <http://escholarship.bc.edu/>; Caltech Collection of Open Digital Archives (CODA): <http://library.caltech.edu/digital/>;
- *Link-uri către câteva RI din Republica Moldova:*
- Universitatea de Stat de Medicină și Farmacie „Nicolae Testemițanu” [IRMS – Nicolae Testemitanu SUMPH \(Institutional Repository in Medical Sciences\)](#); Universitatea de Stat „Alec Russo” din Balti [ORA USARB \(Open Research Archive Balti „Alec Russo” State University\)](#); Academia de Studii Economice a Moldovei [IREK – ASEM \(Institutional Repository of Economic Knowledge\)](#), etc.

Repozitoriul OPEN RESEARCH ARCHIVE (ORA) USARB (<http://dspace.usarb.md:8080/jspui/>) este o arhivă electronică instituțională cu acces deschis, cu depozitare de lungă durată, fiind gestionat de Biblioteca Științifică USARB, având drept scop crearea și gestionarea unui sistem sigur de arhivare (depozitare) centralizată a rezultatelor științifico-didactice ale Universității de Stat „Alec Russo” din Bălți în vederea acumulării, stocării, conservării și diseminării acestor rezultate, accesibil pentru oricine, oricând și oriunde.

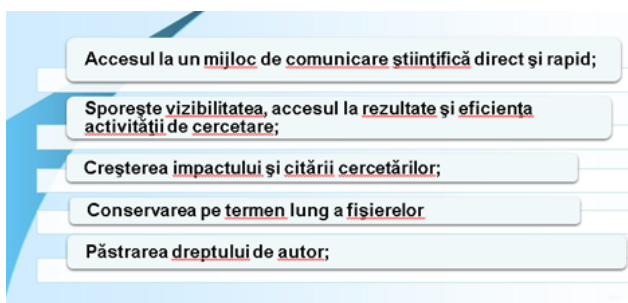
Obiectivele RI:

- să asigure o modalitate și un loc pentru depozitarea centralizată

- pe termen lung a lucrărilor cu text integral în format electronic;
- să contribuie la promovarea imaginii USARB și la creșterea vizibilității USARB pe Internet prin prezentarea producției științifice proprii în rețeaua globală;

- să sporească numărul de citări a publicațiilor cercetărilor din cadrul USARB prin asigurarea accesului liber la ele pe Internet;
- să creeze un sistem viabil și accesibil de evidență și de control al numărului de publicații pe Facultăți, catedre și a angajaților în parte.

Avantajele publicării într-o arhivă deschisă pentru cercetători sunt:

Recomandări privind optimizarea RI în Republica Moldova

1. Înregistrarea RI în registrele internaționale ROAR, DOAR etc.;
2. Sisteme de lucru: instalarea DSpace conform celor mai bune practici pentru sistemele de servere Unix / Linux etc.;
3. Aprobarea Politicilor instituționale privind Accesul Deschis și Regulamentului de organizare și funcționare a RI la Senatele universităților;
4. Înregistrarea Politicii instituționale privind Accesul Deschis în ROARMAP (Registry of Open Access Repository Mandatory Archiving Policies);
5. Instalarea următoarelor facilități de interoperabilitate, cum ar fi DOI și ORCID;
6. Instalarea statisticii cu Google Analytics.

Un Repozitoriu instituțional accesibil prin intermediul internetului poate îmbunătăți vizibilitatea, utilizarea și impactul cercetării efectuate la o instituție.

Referințe bibliografice:

1. ARMBRUSTER, Chris, ROMARY, Laurent. *Comparing repository types* [online] [citată 24.08.2017]. Disponibil: <https://arxiv.org/ftp/arxiv/papers/1003/1003.4187.pdf>
2. CARR, Leslie, BRODY, Tim. Size Isn't Everything: Sustainable Repositories as Evidenced by Sustainable Deposit Profiles. In: *D-Lib Magazine* [online]. 2007, vol. 13, nr. 7/8 [citată 24.08.2017]. Disponibil: <http://www.dlib.org/dlib/july07/carr/07carr.html>
3. CELESTE, Eric, BRANSCHOFKY, Margret. *Building DSpace to Enhance Scholarly Communication* [online] [citată 16.09.2017]. Disponibil: https://dspace.mit.edu/bitstream/handle/1721.1/26704/Celeste_2002_Building.pdf?sequence=1
4. CHERADI, Natalia, GUDIMA, Ana. Arhivarea electronică în bibliotecile universitare. In: *Revistă științifică a Universității de Stat din Moldova*. 2012, nr. 8 (58), pp. 152-157.
5. CHERADI, Natalia. *Arhive instituționale (IR): rolul bibliotecilor. Master-Class „Repozitoriul instituțional: conceptualizare, conținut, etape de constituire”* [online] [citată 11.08.2017]. Disponibil: <https://www.slideshare.net/cheradi/archive-instituionale-ir>
6. GUDIMA, Ana. Crearea și dezvoltarea repozitoriilor instituționale în bibliotecile universitare din Republica Moldova. In: *Bibliouniversitas@ABRM.md* [online]. 2015, nr. 3 [citată 10.10.2017]. Disponibil: http://libruniv.usarb.md/xXx/reviste/bibliouniv_rev/buniv.html
7. HARCONIȚA, Elena. Repozițiul USARB: conceptualizare și abordare practică. In: *Tradiție și inovare în cercetarea științifică: Materialele Colloquia Professorum*, ed. a 4-a, 18 oct. 2013. Bălți, 2014, pp 163-168.
8. HEERY, R., ANDERSON, S. *Digital repositories review* [online] [citată 13.09.2017]. Disponibil: <http://opus.bath.ac.uk/23566/2/digitalrepositories-review-2005.pdf>
9. KARNAEVA, Liubovi, LUPU, Viorica. Dezvoltarea E-repozițiilor instituționale în bibliotecile universitare din Republica Moldova. In: *Magazin bibliologic* [online], 2016, nr. 1-4, pp. 62-77 [citată 24.08.2017]. Disponibil: http://misisq.usmf.md/images/Conferinta_de_totalizare/Magazin_2016.pdf
10. REPANOVICI, Angela. *Strategii de Marketing pentru promovarea și vizibilitatea producției științifice a universității prin depozite digitale: Rezumatul tezei de doctorat* [on-line] [citată 12.10.2017]. Disponibil: <http://www.kosson.ro/depozit/ac-ces-deschis-1/teze-de-doctorat-1/28-strategii-de-marketingpentru-promovarea-si-vizibilitatea-productiei-stiintifice-1/file>
11. *Repozitorii* [on-line] [citată 20.09.2017]. Disponibil: <https://eifloamoldova.wordpress.com/repozitorii/>
12. *ROARMAP: Registry of Open Access Repositories Mandatory Archiving Policies* [online] [Accesat 17.09.2017]. Disponibil: <http://roarmap.eprints.org/>